

אח"י "חיפה" ב'מלחמת ששת הימים'
מאת : סא"ל (מיל) יהודה בן צור, מפקד המשחתת

ב- 1 באוגוסט 1966 סיימתי את תקופת שרותי כמפקד א.ח.י "אילת" ועברתי ... לירושלים, לתקופת למודים לתואר ב.א. באוניברסיטה העברית.

ב- 1967, מיד לאחר יום העצמאות, הייתי עד לגיוס מילואים הולך וגובר של הסטודנטים הצעירים. מאחר ולא היה בידי "מנוי חרום" כלשהו, לא ידעתי למה לצפות. בשבת בבוקר, 20 במאי 1967, בעודי מנסה להתרכז בחומר למודים קשה לקראת בחינה, קבלתי טלפון מפקידה בחיל הים : "סא"ל בן-צור עליך להתייצב בא.ח.י "חיפה". תוך זמן קצר יצאתי לדרך (במהירות ה"דה שבו"), כשאני חושב לעצמי, שהדרך הנאותה למנוי כזה צריכה לעבור במפקדה לתדרוך קצר. כל שידעתי על א.ח.י "חיפה", שהייתה כוונה להוציאה משרות פעיל.

קרוב לצהריים הגעתי הישר לשובר הגלים. בדרכי לאנייה ראיתי את "נס הקצין הבכיר" מתנוסס על בנין מפקדת השייטת. החלטתי "לשלב בקור" למפקדי הראשון בחיל הים, המש"ט נפתלי רוזן ז"ל. מצאתיו שפוף למדי. "כן שמעתי שמונית כמפקד ה"חיפה". אין ביכולתי לעזור לך "Do your best". (לאחר שהתעדכנתי ברכילות החיילית התבררה לי סיבת שפיפותו. תקופת הכוננות (ה"המתנה") תפשה את השייטת בשפל. ה"חיפה" הוצאה משרות פעיל, ה"אילת" בשיפוצים וה"יפו", המשחתת הפעילה היחידה, הועמדה ת"פ ביני תלם, שהוחזר ארצה משרבורג).

מצויד ב"ברכת" המש"ט עליתי לאנייה. את פני קידם קצין אפסנאות, שהיה "מפקד" האנייה עד לבואי. ממנו למדתי את הדברים הבאים :

א. בכספת יש תיק להפעלת האנייה בעת חרום, לפיו יידרשו 21 ימים על מנת "להעמידה על רגליה"

ב. הצוות מונה כ- 20 איש (פחות מעשירית מהתקן בעת מלחמה), ממחכ"א הודיעו לו ש"מפרקים" את בה"ד וחלק ניכר מהמדריכים, קצינים ונגדים הוצבו לאנייה ויגיעו עוד באותו יום.

ג. אחד משני הדוודים במצב רעוע והפעלתו מותרת רק במקרי חרום. (את זאת ידעתי מתקופת שרותי הקודמת כמפקד האוניה ב- 2-1961).

ד. האנייה ריקה מציוד. אין דלק, אין תחמושת, אין מזון "קשה", ואין ציוד סיפון.

"תקופת ההמתנה":

בו במקום הודעתי לו שאין בכוונתי לעיין בשלב זה בתיק ההפעלה ושישכח מה - 21 ימים. כל שנדרש ממנו זה לצייד במהירות את האנייה בתיאום עם קציני המחלקות השונות ולדווח לי שלוש פעמים ביום, תוך דגש על נושאים המחייבים התערבותי. את שעות אחה"צ "בליתי" בסיור מקיף באוניה, "לראות ולהראות". את רוב השלד הפיקודי והמקצועי שהחל מתקבץ באנייה¹, הכרתי באופן אישי מתקופות שרות קודמות. באותו לילה התקשר אלי משה סגל ז"ל, שהיה באותה עת סטודנט בטכניון וביקש להצטרף לצוות, כמכונאי ראשי. "בקשתי" את הסכמתם של שני קציני המכונה שהיו כבר באנייה, בלטר יבדל"א ואוקסמן ז"ל. שניהם קיבלו את מנהיגותו ברצון ועוד באותו לילה יצא "השידוך" אל הפועל. התדרוך שנתתי לו היה קצר: "מקצועית אינני יכול לעזור לך, אם תזדקק לגבוי שלי במגעך עם המספנה אל תהסס לפנות". לזכותו יאמר שהוא לא פנה, על אף שבעיות לא חסרו.

הבעיה שעמדה בפני בתום אותו יום ארוך הייתה למתי לזמן את המילואים (כ- 150 איש). הערכתי שיידרשו לנו כמה ימים להכנת האנייה וההצטיידות, שעיקרה עבודת סבלות קשה (לדוגמא, פריקה והעמסה של כ- 1000 פגזי תותחים 4 אינץ'). רציתי לחסוך מאנשי המילואים את השלב הזה ולהביאם אל המוכן. איך עושים זאת? פניתי למפקד בה"ד ושאלתי מה עושים עם חניכי הקורסים השונים שעדיין לא השלימו את הכשרתם לשרות בכלי השייט. למחרת בבוקר התייצבו באנייה כ- 30 צעירים נלהבים. הסברתי להם למה הם צפויים. לשאלתו של אחד מהם, אם אין סיכוי שיישארו באנייה כאנשי צוות, השבתי ספונטאנית, שאשתדל להשאיר שלושה מהמצטיינים ביניהם (וכך עשיתי). פתרנו בעיה, אך לא נפטרנו מפניות רבות של אנשי המילואים, שטלפנו ושאלו מדוע לא מגייסים אותם. אחד מהם אמר לי שהוא היחידי בבלוק המגורים שלו שלא גויס והוא פשוט מתבייש שיראו אותו.

¹ 36 שנים לאחר המלחמה התברר לי שכל "השלד הפיקודי" אינו רשום ברישומי מחשב צה"ל כמי ששרת באוניה.

בשעות הצהריים הפתיע אותי ה"צ'יף" כשביקש לשריין את יום המחרת ה- 22.5 להפלגת ניסוי. יציאה לים היא יציאה לים. ההפלגה קטעה את עבודת אנשי המספנה וההצטיידות וחייבה הערכות פנימית לאיוש עמדות חיוניות. חילקנו את קבוצת הטירונים למחלקות השונות ונגדי האנייה - שעיקר העול נפל עליהם - החלו לאמן אותם, בעיקר את אלו שנועדו לאייש את משמרות הים כהגאים.

בבוקר ה- 22.5 יצאנו לים. בחצותנו את המפרץ הופיעה א.ח.י "נוגה". מפקדה, זאב אריאל נדהם כשראה את ה"חיפה" משייטת מחוץ לנמל, לאחר שהורגל לראות אותה קשורה לשובר הגלים. הוא ביקש לדבר עם ה"קודקוד". כששמע את קולי, הופתע, בודעו שאני בירושלים. "You look like a million dollar" שמעתי את ברכתו.

בשובנו לנמל עלה ה"צ'יף" להתאוורר בגשר. "מה נשמע משה" ? "סיכמנו שאם יש בעיה אני פונה אליך". חייכנו ויותר לא שאלתיו שאלות מעין אלו. חידשנו את עבודת ההכנה וההצטיידות וקבענו את יום ה- 25.5 לעליה למבדוק² ואת המילואים "הזמנו" ליום ו' ה- 26.5. ששה ימים טרחנו וביום השביעי הגיעו אנשי המילואים. הקליטה הייתה מהירה. איש לא חסר ואיש לא ביקש להשתחרר. נפרדנו מהטירונים והתפנינו לאמונים. בעשרת הימים שנותרו עד לתחילת המלחמה (כמובן שלא ידענו על כך מראש והתייחסנו "אליה" כצפויה כל יום) שהינו מרבית הזמן בים ותרגלנו את כל המערכות. להפתעתי גליתי שבאנייה הורכב מכ"ם חדש למדי (שאיפשר לנו קליטת טנקרים [מיכליות דלק] גדולים בטווח של כ- 50 מייל) וכן מכשיר אלחוט דבור חדש (S.S.B), שאיפשר קשר עם המפקדה מכל האגן המזרחי של הים התיכון, אם לא מכולו. הגל"צ פעל בצורה תקינה (תודות לחלקי החילוף שנקנו מהצי הבריטי בעת ביקורה של ה"חיפה" במלטה ב- 1961). במהלך האמונים הוטלה עלינו משימת ליווי של אנייה מובילת "רכש". בעת המפגש, בחצות הליל, עם אונית "פלמ"ח" שמחתי לשמוע שרב החובל הוא ידידי מהפלי"ם וחיל הים, אבנר גלעד, המכונה "סקנדי".

² 25.5.67 - אח"י חיפה במבדוק נחל הקישון "מתמרקת" לקראת המלחמה

בתדרוך מפקדים, שנערך בתחילת יוני 1967, נמסר לי שה"חיפה" מיועדת לאבטח גזרת הנחתת כוחות ברומני, מערבית לאל עריש. פקודת מבצע, חתומה בחותמת "סודי ביותר", נימסרה להחזקה בכספת והוראה לפתיחתה עם קבלת "סדין אדום". שעון החול הלך ואזל. בכל תקופת ההכנה, "ההמתנה" והאמונים עד לפתיחת המלחמה לא היה לנו כל קשר עם המש"ט וכן עם "אחותנו", ה"יפו" שעמדה לפקודתו של בני תלם. ב"אילת" נעשתה עבודה קדחתנית לסיום השיפוץ.

תקופת המלחמה :

ביום א' 4.6 יצאנו מנמל חיפה. המשימה - סיור בגבול הדרומי של המדינה. לפנות ערב נכנסנו לנמל אשדוד לתדלוק. בנמל לא היו סידורי תדלוק ליד המזח ואספקת הדלק התנהלה לאיטה באמצעות צי של מכוניות-מיכל. באמצע התדלוק הגיע מפקד הבסיס הזמני שהקים חיל הים, סא"ל קוטי (פיק) נץ והזמין אותי לראות "משהו" מעניין בקצה השני של הנמל. כוח שריון וצנחנים היה בעיצומה של העמסה לנחתות. בין הקצינים הצעירים פגשתי כמה סטודנטים, שרק שבועיים לפני כן חבשנו יחד את ספסל הלימודים. "ניפגש בים" נפרדתי מהם, ביודעי שמשימתנו הינה לאבטח את גזרת נחיתתם. חזרתי לאנייה בידיעה ברורה שמחר בבוקר, 5.6. אנחנו במלחמה. בגמר התדלוק, קרוב לחצות הליל הגיע קוטי להיפרד מאתנו. "מה הולך ?" "לא הולך, הכוח הורד מהנחתות. ההמתנה נמשכת". בידיעה זו יצאנו מהנמל לכיוון רצועת עזה להמשך ה"סיור בגבול הדרומי". ב- 5.6. עם אור ראשון, בסביבות 04:00, כהרגלנו בעת הפלגה, תפסנו "עמדות קרב". לאחר תרגול קצר שוחרר הצוות לרחצה, ניקיון וארוחת בוקר מוקדמת. המלצתי בפני קציני המחלקות לאפשר לצוות מנוחה מוחלטת, למעט כמובן לאנשי המשמרות. הים היה שקט. אף כלי שייט לא נראה ולא נתגלה במכ"ם. במשך הלילה ועד לשעת בוקר מוקדמת זו לא נתקבלה כל ידיעה או הוראה מהמפקדה. (כמובן שלא ידענו שכח הצנחנים של מוטה גור בדרכו לירושלים וכי משימת הנחיתה, בה עמדנו ליטול חלק בוטלה).

ירדתי מהגשר לתאי למנוחה. לאחר השעה שמונה, העירו אותי משנתי והודיעו לי שנקלטה ידיעה ב"קול ישראל", בדבר התנגשות עם כוחות מצריים שפתחו באש על כוחותינו. "סירבתי" להאמין שבדרך זו יוודע לנו על תחילת המלחמה. הוריתי להכניס את הדוד השני לפעולה וירדתי ב"הפגנתיות" להתקלח. בעוברי ליד המטבח ראיתי את הטבח הראשי חובש כובע פלדה. "מי נתן לך הוראה לחבוש את הכובע ?" הוא "השיב" בחיוך עגמומי. "את הכובע תחבוש רק ב"עמדות קרב" והמשכתי למקלחת. לאחר השעה תשע עליתי לגשר. עד לשעה זו "סדין אדום" לא שודר. בשעה הקרובה שמענו, אך לא ראינו, נהמת מטוסי סילון שחלפו מעלינו בגובה רב. (לאחר מכן הבנו שהיו אלו מטוסי חיל האוויר שחזרו ממשימת השמדת חיל האוויר המצרי) וכך "נכנסנו" למלחמה.

זמן קצר לאחר השעה עשר, בהיותי במ.י.ק, נקראתי לקשר עם מפקד החיל "משחתת אויב עשרה מיל מערבית מכם". במהלך "השיחה" הוריתי לפנות מערבה ולהזעיק את הצוות ל"עמדות קרב". בזוית העין הצצתי לצג המכ"ם ונוכחתי שאין כלי שייט בטווח הגלוי. "הכול נקי מסביבנו" דווחתי למפקדי ובתשובה זכיתי ל"תתקרב ותגלה". מה שחשבתי לשמע הערה הזו לא השמעתי לסובבים אותי. כמה דקות לאחר שעליתי לגשר נתקבלה מהמפקדה הודעת ביטול ללא הסבר (למחרת היום כשנכנסו לנמל נודע לי שמקור ה"טעות" הוא בדיווח של מטוס חיל האוויר שגילה אותנו ודווח על גלוי משחתת למפקדה. סטית הדיוק של המטוס מיקמה אותנו כ- 10 מיל ממקומנו המדויק וכך נרשמו "על השולחן" שתי מטרות. המטוס עשה את שלו ואין להלין עליו. את "הכשל" יש לחפש במפקדת חיל הים, קרי מערכת הגלוי - מבצעים). לאחר "אפיזודה" זו המשכנו בשגרת הסיור, כשאנו מחפשים מידע ברשת ים-אוויר ו... "קול ישראל".

בסביבות הצהריים נצטוונו להעתיק את גזרת הסיור צפונה, בין נתניה לתל-אביב. בתנועתנו צפונה גילינו "שיירה" של מטוסי תובלה שנעה אף היא צפונה. מחוסר מידע עדכני בדבר תוצאות השמדת חיל האוויר המצרי עוד באותו בוקר, עלו בלבי מחשבות לא "נעימות" בדבר פנוי בסיס תל נוף מחשש ... לתקיפתו.

לאחר חשיכה, בהיותנו כ- 20 מיל מערבית לתל-אביב, נקראתי בשנית לקשר עם מפקד החיל. "תל-אביב מופגזת מהים"³. גם בפעם זו הייתי בחדר המ.י.ק. נדהמתי, אך בטרם השיבותי הוריתי לגשר לפנות מזרחה ולהזעיק את הצוות ל"עמדות קרב". הסתכלתי על צג המכ"ם ונוכחתי לדעת ש"התמונה" עד לחוף, שנראה בבירור, הייתה נקייה מכלי שייט. חזרתי שוב על הערתי מהבוקר "התמונה נקייה" וזכיתי למשהו שנשמע לי כגערה "תתקרב ותגלה". "התחשק" לי לענות לו שאנחנו כבר בתנועה מזרחה ואין כל כלי שייט בינינו לחוף. "התאפקתי" משום שלא רציתי לשתף את "כל העולם" (וה"ליברטי" שהייתה בסביבה, כפי שהתברר לאחר שלושה ימים⁴) "בדו-שיח" זה. מאחר ועל "שולחן" המ.י.ק לא הייתה כל מטרה לענות בה החלטתי לעלות לגשר. באותו רגע דווח מהגשר: "מעל תל-אביב נראים הבזקי אור".

המראה שהתגלה לי בגשר היה מוזר. הבזקים ונורים נראו מעל תל-אביב, מצפון ועד דרום. "מה קורה" חשבתי בלבי. האם צוללת אויב הסתכנה, עלתה על פני המים ובתוח "המסכן" שלה מפגיזה את כל העיר? או שמא זה כלי שייט קטן - לכל היותר סט"ר או סטי"ל - שהמכ"ם אינו מגלה, הוא ה"מפגיז"? מה הוא כבר יכול לעולל? תוך כדי ההתקרבות במלוא המהירות, 24 קשר, היה עלי לפתור בעיה טקטית. לו הייתי

³ חיים ברלב, סגן הרמטכ"ל, העיד לימים כי: "דיווחו לי לפתע בבור, שתל-אביב מופצצת... גם בדיקה בחיל הים הבהירה, ששום ספינה עוינת לא ניצבת בטווח תותחים מתל-אביב...". - כרמית גיא, 'בר-לב'. הוצ' 'עם עובד' 1998, עמ' 134.

⁴ ביולי 2003 נחשפו תמלילי שיחות הטייסים הישראליים, שנקלטו ע"י המודיעין האמריקני. יתכן מאוד שהם נקלטו ע"י 'הליברטי'.

מגלה מטרה כלשהי בינינו לחוף, היינו עשויים לסכן את תל-אביב באש שלנו (תותחי 4 אינץ) לכך יש להוסיף של"חיפה", בהגדרה, הייתה מגבלה בלוחמת לילה והיא, שמערכת התותחים הייתה מורכבת משני תותחים דו-קניים, אחד בחרטום והשני בירכתיים, כשאחד מוקצה לירי תאורה והשני לירי במטרה. מכאן שבעת הירי האנייה חייבת להפליג בנתיב מקביל פחות או יותר למטרה. לפתרון הבעיה - ויש לזכור שבשלב זה לא גילינו עדיין כל מטרה והבזקי התאורה מעל לת"א נמשכו. בחרתי לנוע לכיוון יפו והיה ותתגלה מטרה, לנהל את אש התותחים מדרום לצפון. והנה לפתע דווח מהמ.י.ק על גלוי מטרה בטווח של כ- 17000 יארד (8.5 מייל) בקרבת החוף בצפון ת"א. בהתאם לנוהלים דווחה המטרה באופן שוטף למערכת המ.י.ק החיילית ואני דווחתי למבצעים על סגירת הטווח לצורך תקיפה. היה עלינו לסגור כ- 5000 יארד עד לטווח ירי (12000 ירד לתאורה ו- 10000 לירי על המטרה). ירדתי למ.י.ק על מנת לנהל את הקרב. הנתונים שגליתי על שולחן המ.י.ק היו "קורס 330 מעלות, מהירות 33 קשר" בטווח של כ- 15000 ירד, דהיינו כלי שייט קטן ומהיר המתרחק מהחוף לכיוון צפון-מערב. סגרנו את הטווח ל- 12000 ירד, דווחתי למבצעים על ירי תאורה ונתתי פקודת אש. בעיית הזיהוי לא הטרידה אותי משום שהמפקדה הייתה אמורה לדעת על כל כלי שייט שלנו, בעיקר בטווח הכסוי של מערכת הגלוי החופית. רצתי לגשר על מנת לראות את תוצאות הירי ולנהל, אם אפשר יהיה, את הקרב מהגשר. בהגיעי לגשר נוכחתי, לחרדתי, לדעת שפגזי התאורה לא "נפתחו" ומיד נתקבלה גם פקודת ביטול התקיפה מהמפקדה. התברר ש"המטרה" הייתה... מצופי ההתקשרות של מיכליות הדלק לתחנת הכוח. המצוף הראשון סומן כמטרה וגלוי השני גרם ל"יצירת" נתוני תנועה ומהירות.

על אף שגם המ.י.ק שלנו לא נקי מאשמת "זיהוי" המצופים כמטרה נעה - והיו לו "נסיבות מקלות" : א. ברקע, הדרבון של מפקד החיל "תתקרב ותגלה". ב. הגלוי של מטרה כה קטנה, בטווח גדול יחסית, היה חריג במידת מה - נראה לי, אז כהיום, שהאשמה העיקרית רובצת על המ.י.ק החילי שנעזר במערכת הגלוי החופית. גלוי המטרה דווח להם די זמן על מנת שיזהו את המטרה כמצוף, שהיה אמור להיות מסומן אצלם, ובכל מקרה היה נתון לגילוי מתמיד של מערכת הגלוי החופית. לא ידעתי "אם לבכות או לצחוק". לצחוק על השלומיאליות של המערכת או "לבכות" על שני הפגזים שלא התפוצצו מעל ל"מטרה" והמשיכו את דרכם אי שם לצפון תל-אביב. מאחר ומאז ועד היום, איש לא התלונן, יתכן והם נפלו על שפת הים. אינני יודע אם יש קשר לכך, אך משום מה אורות הטיילת של תל-אביב דלקו בעת התקרבותנו וכבו בשלב של ירי פגזי התאורה.

לסיכום "האירוע", שהפך לתרגיל מצוין עבור צוות האנייה, נותרה השאלה מי בכל זאת הפגיז את תל-אביב ? זה שלא הייתה זו הפגזה מהים - קבלנו הוכחה ובכל

זאת מאין ההבזקים והנורים ? התברר שהיו אלו הירדנים שהפגזו בתותחי "לונג תום" את פרברי תל-אביב. כך סיימנו את היום הראשון למלחמה.

למחרת היום, ה- 6.6 המשכנו לסייר לאורך החוף. א.ח.י "אילת" גמרה את השיפוץ המזורז ויצאה לים להפלגת ניסוי וא.ח.י "יפו" חזרה צפונה, ממשימת החדרת לוחמי שייטת 13 בנמל פורט סעיד. את שגרת הסיוור שבר לנו "אירוע" משעשע. סמוך לצהריים חלפנו בין שתי "האחיות". על כל אחת מהן התנוסס "נס הקצין הבכיר". זכורני שקצין המשמרת שאל אותי "למי להצדיע למש"ט הקודם או לנוכחי".

בשעות אחר הצהריים חזרנו לנמל חיפה. נקראתי לתדרוך בא.ח.י "אילת". המשימה של שתי המשחתות - הפגזת מתקנים חיוניים בחוף הסורי. בסיום התדרוך התברר שהמבצע טרם אושר על ידי המטכ"ל. בשל הלילה הקצר בעונה זו, הוחלט להפליג צפונה בצפייה לאישור. בחצות הליל כשחלפנו על פני נמל בירות נצטוונו לחזור. בשובנו לחופי הארץ "רדפנו" אחרי עננים "שהתחזו" למטרות מכ"ם. עד כה העדיפו הציים המצרי והסורי להישאר "בבית".

בשעות אחר הצהריים, ב- 7.6, נתקבלה התרעה על כוונת הצי המצרי להציב מארב צוללות במבואות נמל חיפה (תנועת הסחר האזרחי במפרץ הייתה דלילה, אם בכלל). על השייטת הוטל להגן על מבואות הנמל. "יפו" ו"אילת" הוקצו לצפון המפרץ וה"חיפה" לדרומו.

בשעות הבוקר של ה- 8.6. "זיגזגנו" מערבית לעתלית, במרחק של 10 - 15 מיל מהחוף, במהירות שיוט-נצ"ל, כ- 12 קשר, עם בקר גל"ץ אחד במשמרת. עם אור ראשון - "עמדות קרב" ולאחר מכן שגרת הבוקר ניקיון, רחצה, ארוחת בוקר ומנוחה לכל מי שאינו במשמרת. בסביבות השעה 10:00 עליתי לגשר. כהרגלי, על מנת להגביר את המוטיבציה של הצופים, סרקתי במשקפת את הגזרה שבינינו לחוף. תוך כדי הסריקה קלטתי עצם בלתי מזוהה שנצץ לאור השמש במרחק 3-4 מייל מזרחה מאתנו ומיד נעלם. חשבתי שיתכן וזו חבית הצפה על פני המים. על מנת להגביר את המתח, החלטתי לפנות לכיוון העצם ולזהותו. תוך כדי הגברת משמרות הגל"צ והמ.י.ק הגברנו מהירות על מנת להתקרב לעצם (שלא נראה יותר).

בהתקרבו לאתר המשוער בו נראה העצם, הורדנו מהירות ל- 12 קשר וצוות הגל"צ החל בסריקת גזרת החרטום (70 מעלות לכל צד). תוך כמה דקות החלו להיקלט בתא הגל"צ הדי מגע שזוהו בוודאות כצוללת. בתיאום עם המ.י.ק, עובדו הנתונים הדרושים לבצוע התקפת פצ"מ והצוות הוזעק ל"עמדות קרב". שידרתי למבצעים "דוח גלוי אויב" והודעה בדבר כניסה להתקפה.

"עלינו" על "קורס התנגשות" ניצב לתנועת הצוללת ותוך דקות ספורות חלפנו לפני חרטומה ושחררנו מטח של 4 פצצות עומק, לא לפני ששידרתי למבצעים "דמג"א" - דו"ח מגע עם אויב. כתוצאה מהפיצוץ ורעש המדחפים - ובהעדר "בן זוג" שימשיך לקיים

מגע עם הצוללת - אבדנו את מגע הגל"צ. סריקת הנתיב המשוער של הצוללת, דרום-מערב לא הביאה לחידוש המגע. על פי הצעת קציני הנצ"ל - היו לנו שניים כאלה, מייק גל הסגן וזאב - "שחררנו" פצצה אחת נוספת בעומק מירבי, על בסיס הנתונים המשוערים. לאחר מכן חזרנו לבדיקת אתר התקיפה המתוכננת. הבדיקה נעשתה תוך כדי תנועה על מנת לא לשמש "מטרה נייחת" (Sitting Duck) לתקיפת טורפדו על ידי הצוללת.

באתר נתגלו על פני המים כתמים כהים בצבע הפיח ורצועה קרועה של אטם גומי. ממצאים אלו דווחו למפקדה. בתשובה לשאלת מפקד החיל "האם אפשר לברך על המוגמר"? נאלצתי להשיב שאין לי מה להוסיף על הממצאים שדווחו. לצערי לא יכולתי לדווח לו יותר מאשר ראיתי (דווח מלא שמע "הבוס" יחד איתי לאחר כעשרים שנה, אבל אני מקדים את המאוחר). מיד לאחר המלחמה הגיעו ידיעות מודיעין בדבר צוללת מצרית העוברת תיקונים, שאופיים מצביע על היתכנות שנגרמו מהתפוצצות קרובה של פצ"ם (בעגה המקצועית Near Miss), וב"עלון הקרב" החילי הופיעו כתבות על תקיפת צוללות על ידי ה"חיפה".

היה מי שהזדרז וציין את האירוע על דופן האוניה

עשרים שנה לאחר מכן הוזמנתי לכנס קציני שייטת הסטי"לים לספר על התקיפה הנ"ל. את הספור סיימתי באותן ידיעות מודיעין. ואז להפתעתי קם מפקד החיל, אברהם בן שושן וסיפר, שכמה שנים קודם לכן בחצותו עם סטי"ל את תעלת סואץ, אישר לו קצין צי מצרי בכיר שאכן אחת מצוללותיהם הותקפה על ידי משחתת מערבית לעתלית ונגרמו לה נזקים. היה נעים לשמוע על כך, גם אם באחור ואני מצטער שרבים מצוות א.ח.י "חיפה" שנטלו חלק בתקיפה אינם יודעים על כך.

בשעת צהריים חזרנו לנמל לתדלוק (קבולת המיכלים של "החיפה" הייתה מוגבלת). בשעה 15.00 נועדה פגישה של המפקדים הבכירים, שהיו נוכחים בנמל, עם מפקד החיל. הקדמתי והגעתי ל"בור" בעצומו של "הקרב" על "הליברטי". המידע על שולחן המ.י.ק היה, שמדובר באניית העזר "אל קציר", שעסקה בעיקר בהובלת אספקה לבסיסי הצי המצרי השונים. לא הבנתי מדוע אישרו לתקוף אותה בטורפדות, במקום להורות לה, או להכריח אותה באש תותחי ה-20 מ"מ, להפליג לנמל חיפה או אשדוד. אני יכול להבין את הדחף של מפקדי הסט"רים, העייפים לאחר ארבעה ימי לחימה (אותה הם פתחו יחד עם ה"יפו" בפורט סעיד), לבצע תקיפת טורפדו, אך אותם הדברים אינם

אמורים לגבי מפקד החיל ו/או סגנו שאישרו את התקיפה. מעמדתי, באחד מתאי האורחים (ולא הייתי לבד), יכולתי לראות אותם, אך לא לשמוע את שיקוליהם. כשהתבררה הטעות הטרגית הייתה תדהמה כללית, ופגישת המפקדים בוטלה.

למחרת, בבוקר 9.6 הגיע אלינו כתב צבאי צעיר וארוך, דן בירון, לראיין אותי על תקיפת הצוללת (במהלך הראיון הוא גם הקליט אותי וביקש ממני לשחזר את סדרת ההוראות בתהליך התקיפה. לימים, ידיד "מקול ישראל" חמד לו לצון, טלפן לביתי והשמיע בפתיחה את פס הקול שהתחיל ב"התקף פצ"מ"). באותו יום ו', 9.6.1967 קיימנו שיחת סיכום עם הצוות, שהונצחה על ידי עודד עגור ב"תמונת מחזור" מרשימה. בשבת, 10.6 נכבשה רמת הגולן והמלחמה הסתיימה.

בשבוע שלאחר מכן המשכנו בשגרת סיורי חוף שתכליתם לא הייתה ברורה לי. נראה לי שמשבר הפקוד - נתק בין מפקד החיל לסגנו, הרמחי"ם - מנע החלטה מהירה להחזיר "מצב לקדמותו", לשחרר את מדריכי הבה"ד ששרתו באנייה ולחדש את הקורסים במסגרת ההערכות לקליטת הסטילים וכמובן לשחרר גם את מילואי ה"חיפה". באחד הסיורים, בהיותנו כ- 20 מיל מערבית לנתניה (כמובן מחוץ למים טריטוריאליים), נתגלתה בחצות הליל סירת מפרש גדושת "נוסעים". כמות האנשים שהצטופפה בסירה נראתה חשודה. "מי אתם?" "דייגים מעזה". העלינו אותם לספון ודווחנו למפקדה. "מכלאות השבויים מלאות, שחררו אותם", קבלנו בתשובה. בינתיים נערך חיפוש בסירה ונמצאו 3 תעודות קצין מצריות. אתרנו את השלושה ושחררנו את הפלסטינים. ארחנו אותם יפה בחדר האוכל של הקצינים וניהלנו אתם שיחה מעניינת. בין היתר נסינו לשכנע אותם שהם נמצאים ב"איבריהם אל אוול". הם גילו ספקנות (אחרי הכול נאצר דווח לעם המצרי שהיא אבדה בקרב). השארנו אותם תחת שמירה בחדר האוכל. בשובי לתאי נתקלו עיני בספר האורחים של האנייה (ספר מיוחד במינו, משום שבמקור היה זה ספר

האורחים של ה"איברהים אל-אוול" ולאחר הכנסתה לשרות פעיל כא.ח.י "חיפה", הוחלט

להמשיך להשתמש בו כספר האורחים של האנייה (הספר נמצא ב"מוסיאון ההעפלה וחיל הים" בחיפה). צלצלתי לחדר האוכל ובקשתי שיחתימו את "האורחים". הם הסכימו, בתנאי שיציינו רק את שמם, מספרם הצבאי ודרגתם, בהתאם לאמנת ז'נבה. לאחר שחתמו הראו להם את רשימת האורחים שחתמו בהיות האנייה בצי המצרי.

השלושה מובאים לנמל הבית החדש חיפה

ספור זה מחזיר אותי כמה שנים אחורה. בעת בקור במלטה ב-1961 ארחנו את מפקד הצי הבריטי וכוחות נאטו בים התיכון. כשביקשתי ממנו לצרף את חתימתו בספר האורחים, הערתי שמדובר ב"ספר היסטורי". "מה להיסטוריה וספר אורחים" תהה האדמירל. "קודמך בתפקיד חתום אף הוא בספר", השבתי. "זה עדיין לא הופך אותו להיסטורי", הקשה האדמירל. "כן, אבל הוא חתם כשהאנייה הייתה בידי המצרים".

ביום ו', 16.6 בתום ארבעה שבועות של פעילות אינטנסיבית, נתקבלה הפקודה לשחרור המילואים והחזרת המדריכים לבה"ד. תהליך השחרור, ביום השישי הקצר, נעשה ביעילות "כפולה" מהקליטה. עד אז, וגם לאחר מכן, לא נתקבלה דרישה לסכם את הפעילות, אם לא לצרכי הפקת לקחים מידיים, אז לפחות ל"צרכים היסטוריים". ביוזמתי צלצלתי למחכ"א - מדור הקצינים והעליתי את הרעיון למלא את טפסי ההערכה - חוות דעת אישיות של כל אנשי הקבע. "רעיון טוב", נעניתי. הקדשתי לכך כמה שעות והייתי אחרון ה"משתחררים" באותו יום. אני מניח שגם מחדל העדר הדרישה להגשת דו"ח מסכם וטפסי ההערכה המיוחדים, נבע אף הוא ממשבר הפקוד.

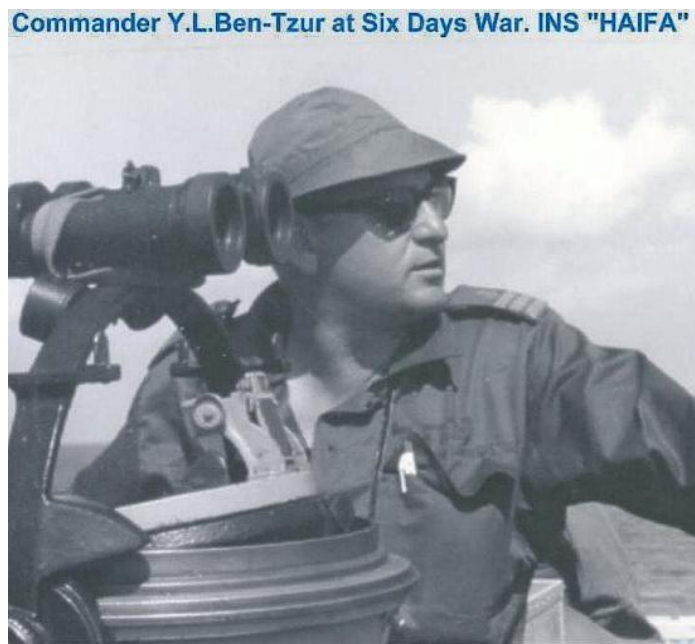
בעלותי לירושלים ב"דה שבו" המקרטעת, היה לי מספיק זמן להרהר בחוויה שחווייתי ולסכם בראשי את עיקרי הדברים. ראשית הצלחנו לגבש את הצוות ליחידה לוחמת תוך זמן קצר ביותר וכן הצלחנו להביא את ה"חיפה" המיושנת (בת ה-30) למצוי מלוא הפוטנציאל הטכני שלה. בתקופת הפעילות עשינו "קילומטרז" נכבד, כ-3500 מיל - ללא אף תקלה שהובאה לידיעתי. גם הדוד הפגום עמד במבחן באותן שעות שנאלצנו לדהור במהירות מירבית. המערכות המבצעיות - מכ"ם, גל"צ וקשר - פעלו כראוי, ומערכת התותחנות לא הועמדה במבחן, ב"אשמת" המצרים שהסתגרו בבסיסהם. באשר להיתקלות בצוללת, שהסתיימה כפי שהסתיימה, "שילמנו" את מחיר היותנו אוניה בודדת. אני מניח שלא היה לנו "עזר שכנגד", כמתחייב בלוחמת נצ"ל, היינו מכריעים אותה בו במקום. בתנאים שהיו, הפקנו את המירב במטח פצ"מ אחד.

ב- 18 במאי 1967, השתתפתי בשיעור באוניברסיטה. השיעור הבא נערך ב- 18 ביוני 1967 וכל מה שהיה ביניהם הפך להיסטוריה⁵.

יהודה בן-צור

קיסריה 01/1997 (עדכון 30.6.03)

נ.ב. תיאור הפעילות מבוסס על זכרוני בלבד. לנוחותי, הרביתי להשתמש בספור האירועים בגוף ראשון ולא רק משום שהייתי מפקד האנייה. לימאי חיל הים אין צורך להסביר שתפעול אנייה מחייב "עבודת צוות", תרתי משמע. אני מתנצל על שכמעט ולא הזכרתי שמות נוספים של אלו שהיה אולי מקום לציין את חלקם הבולט בפעילות וזאת משום שלא רציתי לפגוע באחרים. אני מאוד מקווה שתימצא הדרך להביא את הדברים לידיעת הצוות ששירת בנאמנות ובהתלהבות בא.ח.י "חיפה" ובעיקר את סיומו של סיפור תקיפת הצוללת⁶.

Commander Y.L. Ben-Tzur at Six Days War. INS "HAIFA"

⁵ עפ"י רישומי מחשב צה"ל הייתי במהלך המלחמה באולמי ההרצאות באוניברסיטה העברית.
⁶ בשנת 1997 פרסמתי בביטאון "צוות" כתבה בנושא (גיליון 31 מרץ-אפריל 1997). ב- 6.6.04 יערך כנס של הצוות – הזדמנות נאותה להעביר זאת לידיעת הצוות.